

ชุดบทเพลงสายน้ำแห่งชีวิต : บทเพลงร่วมสมัยสำหรับเปียโนทริโอ เพื่อร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์แม่น้ำโขง

THE RIVER SUITES: PIANO TRIO FOR THE CONSERVATION OF THE MEKONG RIVER

ธภัฏ สังข์วิจิตร*
Thaphad Sungwijit*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง “ชุดบทเพลง สายน้ำแห่งชีวิต บทเพลงร่วมสมัยสำหรับเปียโนทริโอ เพื่อร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์แม่น้ำโขง” มีวัตถุประสงค์เพื่อประพันธ์ชุดบทเพลงโดยมีแม่น้ำโขงเป็นแรงบันดาลใจ บทเพลงชุดนี้ประกอบด้วยบทเพลงย่อยจำนวน 11 บทเพลง มีความยาวประมาณ 40 นาที ซึ่งมีแนวคิดหลักในการประพันธ์ ได้แก่ แนวคิดการใช้ลักษณะจังหวะ แนวคิดการใช้บันไดเสียงและโมด และแนวคิดการคัดทำนอง ด้านเทคนิคการประพันธ์ มีการใช้จังหวะชัด รวมถึงแนวคิดการซ้ำลักษณะจังหวะ มีการใช้บันไดเสียงเพนทาโทนิคเพื่อสื่อถึงบรรยากาศความเป็นภูมิภาคตะวันออก อีกทั้งมีการนำแนวคิดการใช้โมดลิเดียนและโมดฟรีเจียน มาสร้างบุคลิกของพญานาค ตลอดจนนำแนวคิดโมดโดเรียนและโมดมิกโซลิเดียน สื่อถึงปลาบึกและปลูสะหึ่ง นอกจากนี้ มีการนำบทเพลงพื้นบ้านมากำหนดบทบาทด้วยไวโอลิน เชลโล่ และเปียโน เพื่อจำลองบรรยากาศให้เกิดขึ้นในบทเพลง เช่น การจำลองแนวคิดการบรรเลงกลองยาวแทนด้วยการตบมือเคาะเครื่องดนตรี เป็นต้น

คำสำคัญ : การประพันธ์เพลง/ เปียโนทริโอ/ แม่น้ำโขง/ สายน้ำแห่งชีวิต

Abstract

The creative research “The River Suites: Piano Trio for the Conservation of the Mekong River” is a musical composition inspired by the Mekong River. The suite consists of eleven songs, lasting for approximately forty minutes. Three main concepts of this composition are rhythm, scale and mode, and quotation. Compositional techniques include syncopation

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, chatwalee_jikke@hotmail.com

* Assistant Professor, Faculty of Humanities, Chiang Rai Rajabhat University, chatwalee_jikke@hotmail.com

and rhythmic repetition. The use of Pentatonic scale is to invoke the Eastern atmosphere. Lydian and Phrygian modes represent *Naga*, the ancient and semedivine serpent-like creature in Hindu and Buddhist myths. Dorian and Mixolydian modes represent the Giant Catfish and *Pu La Hueng*, another local mythical creature related to the Mekong. In addition, Thai folk songs are presented with the violin, cello, and piano to simulate the atmosphere in the song, such as simulating the concept of playing a tom-tom instead of clapping and tapping the instrument, etc.

Keywords: Composition/ Piano Trio/ Mekong River/ River Suites

บทนำ

แม่น้ำโขง มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาหิมาลัยไหลผ่านตั้งแต่ประเทศจีน ประเทศพม่า ประเทศลาว รวมถึงประเทศไทย เป็นแม่น้ำที่มีระบบนิเวศที่สำคัญที่เรียกว่า “คอนผีหลง” ซึ่งมีลักษณะเป็นหมู่แก่งหิน ขนาดเล็กใหญ่และดอนทรายเป็นจำนวนมาก และเป็นแหล่งพืชพรรณอาหาร รวมถึงเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของพันธุ์ปลาด่าง ๆ มากมาย อีกทั้งเป็นแหล่งวางไข่ของปลาบึกซึ่งเป็นปลาน้ำจืดขนาดใหญ่ที่พบแห่งเดียวในแม่น้ำโขง นอกจากนี้ แม่น้ำโขงยังมีตำนานความเชื่อที่เล่าขานสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน เป็นการเล่าถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับธรรมชาติ เช่น เรื่องของการกำเนิดแม่น้ำโขงที่มีความเชื่อว่าการขุดร่องแม่น้ำออกสู่ทะเลของพญานาค หรือการที่พระอินทร์ประทานปลาบึกเป็นรางวัลให้แก่พญานาคผู้ครองแม่น้ำโขง รวมถึงตำนานพื้นบ้าน “ปู่หึ่ง” ผู้ซึ่งเป็นชายร่างยักษ์ที่ว่ากันว่าเป็นต้นกำเนิดของลักษณะภูมิประเทศและการสร้างบ้านแปลงเมือง เป็นต้น

ด้วยสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ประเทศมหาอำนาจอย่างจีนมีแนวคิดในการปรับปรุงร่องน้ำโขงเพื่อเป็นเส้นทางเดินเรือสินค้าระหว่างประเทศโดยไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ การปรับปรุงร่องน้ำนี้ จำเป็นต้องมีการระเบิดเกาะแก่งน้อยใหญ่ของแม่น้ำโขงจำนวน 10 จุด บริเวณชายแดนจีน-พม่า และพม่า-ลาว เพื่อให้ระดับน้ำมีความสูงเพียงพอให้เรือขนาด 500 ตันแล่นผ่านได้ แต่จุดสำคัญที่ยังเหลืออยู่คือบริเวณ “คอนผีหลง” ในประเทศไทย ที่ชาวบ้านในพื้นที่และนักอนุรักษ์ร่วมกันคัดค้าน เนื่องจากเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของพันธุ์ปลาหลายชนิด รวมถึงปลาบึกที่ใกล้จะสูญพันธุ์ หากโครงการนี้สำเร็จ ผลกระทบจะเกิดกับชาวบ้านลุ่มน้ำโขงโดยตรงอย่างแน่นอน¹ ด้วยเหตุนี้ กลุ่มนักอนุรักษ์ที่เรียกตัวเองว่า “กลุ่มรักษ์เชียงของ” โดยมีนายวัฒน์ ร้อยแก้ว เป็นประธานกลุ่ม นำชาวบ้านเข้าเรียกร้องให้รัฐบาลจีนพิจารณายกเลิกโครงการดังกล่าวอย่างจริงจังจนเป็นผลสำเร็จเมื่อเดือนมีนาคม 2562 ที่ผ่านมา²

¹ Thanyaporn Buathong, “Explore the pulse of the Mekong River,” BBC News (BBC), accessed August 20, 2019, https://www.bbc.com/thai/resources/idth-sh/mekong_blast_thai. (in Thai)

² “China cancels bombing of the Mekong islets,” Thai PBS, accessed August 20, 2019, <https://www.thaipbs.or.th/news/content/278291>. (in Thai)

อย่างไรก็ตาม การลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำโขงไม่เพียงแค่การเผชิญหน้ากับผู้มีอำนาจเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่เรายังสามารถสร้างจิตสำนึกให้คนรุ่นต่อรุ่นได้ตระหนักถึงความสำคัญของมหานทีแห่งนี้ได้หลากหลายวิธี หนึ่งในนั้นคือการใช้งานศิลปะกล่อมกล่าวจิตใจผู้คนให้เกิดจิตสำนึกที่ดี ร่วมกันวางแผนปกป้อง และอนุรักษ์แม่น้ำโขงอย่างจริงจัง ทั้งนี้ ดนตรี ถือเป็นงานศิลปะแขนงหนึ่งที่รังสรรค์ขึ้นจากแนวคิดจินตนาการ และความรู้สึกของผู้ประพันธ์ สื่อไปถึงผู้รับฟังผ่านเสียงดนตรี ดังนั้น ผู้ประพันธ์จึงมีแนวคิดที่จะประพันธ์ชุดบทเพลง *สายน้ำแห่งชีวิต* สำหรับบรรเลงโดยวงเปียโนทรีโอ (ประกอบด้วย เปียโน ไวโอลิน และเชลโล) ซึ่งมี “แม่น้ำโขง” เป็นแรงบันดาลใจ โดยใช้แนวคิดด้านลักษณะจังหวะ บันไดเสียงและโมด รวมถึงการคัดทำนอง มาเป็นแนวทางหลักในการประพันธ์ เพื่อเชื่อมโยงถึงการกำเนิดและการไหลผ่านของแม่น้ำโขง ตำนานและความเชื่อ ตลอดจนวิถีชีวิตของคนลุ่มน้ำโขง

แนวคิดด้านลักษณะจังหวะ เป็นเทคนิคการพัฒนาประโยคเพลงที่ช่วยให้บทเพลงดำเนินไปได้ตามแนวทางที่กำหนดไว้ ทั้งยังสร้างสีสันให้แนวทำนองมีความหลากหลาย แนวคิดสำคัญที่ถูกสอดแทรกในการพัฒนาแนวทำนอง ได้แก่ การใช้แนวคิดการขยายลีลาจังหวะ ซึ่งเป็นแนวคิดที่ผู้ประพันธ์นำมาใช้พัฒนาแนวทำนอง โดยการขยายลีลาจังหวะได้เกิดขึ้นในบทเพลงตะวันตกมานานแล้ว เช่น ในบทเพลงคอนตราพันตัล (Contrapuntal) ของบาค อย่างไรก็ตาม การขยายดังกล่าวมักเป็นไปในลักษณะสอดคล้องกับอัตราจังหวะ เช่น โน้ตที่มีค่าความยาว 4 จังหวะ จะถูกขยายออกเท่าตัวกลายเป็น 8 จังหวะหรือถูกย่อ 2 จังหวะ³ แนวคิดดังกล่าวได้นำมาใช้ในบทเพลงชุดนี้ ได้แก่ บทเพลง VI. *Giant Catfish* บทเพลง III. *Golden Triangle* บทเพลง IX. *Rainy Season* นอกจากนี้ ยังมีการใช้แนวคิดอื่น ๆ ทางดนตรีตะวันตกอีกเพื่อนำมาสร้างสรรค์แนวทำนองบทเพลง เช่น การเลียน การเล่นพลิกกลับ การเล่นถอยหลัง การนำทำนองย่อยมาสร้างสรรค์หรือการปรับเปลี่ยนอัตราจังหวะ เป็นต้น

แนวคิดด้านการใช้บันไดเสียงและโมด โมด (Mode) เป็นกลุ่มโน้ตหรือบันไดเสียงโบราณรูปแบบหนึ่งพบได้ในบทเพลงที่ร้องกันในโบสถ์ตั้งแต่ยุคเรอเนสซองซ์ (Renaissance) จึงถูกเรียกว่า “โมดเพลงโบสถ์ (Church Mode)” ต่อมายุคบาโรก (Baroque) บทเพลงได้เปลี่ยนมาอยู่ใต้ระบบเมเจอร์-ไมเนอร์โทแนลลิตีหรือระบบกฎเสียงเมเจอร์-ไมเนอร์ โมดเพลงโบสถ์จึงมีบทบาทน้อยลง จนกระทั่งมาถึงดนตรีศตวรรษที่ 20 นักประพันธ์เพลงเริ่มหันกลับไปนำโมดมาใช้ในบทเพลงมากขึ้นอีกครั้ง⁴ สำหรับชุดบทเพลงนี้ ผู้ประพันธ์นำบันไดเสียงเพนทาโทนิค (Pentatonic Scale) มาสื่อถึงบรรยากาศความเป็นภูมิภาคตะวันออก และนำมาเชื่อมโยงเข้ากับตำนานและความเชื่อที่มีต่อแม่น้ำโขงด้วยการสร้างสรรค์เป็นเสียงของพญานาคตามจินตนาการของผู้ประพันธ์ในบทเพลง V. *The Great Nagas* หรือการนำโมดโดเรียน (Dorian Mode) มาสื่อถึงปลาบึกในบทเพลง VI. *Giant Catfish* รวมถึงการนำโมดมิกซอลิเดียน (Mixolydian Mode) ผสมผสานกับแนวทำนองสำเนียงบลูส์ (Blues) มาใช้ในบทเพลง VII. *Pu La Hueng* (ปู่ละหึ่ง)

แนวคิดสำคัญที่ผู้ประพันธ์นำมาใช้อย่างโดดเด่น คือ การคัดทำนอง จากเพลงพื้นบ้านที่อยู่คู่กับวัฒนธรรมท้องถิ่นนำมาเป็นวัตถุดิบการสร้างสรรค์ คล้ายกับแนวคิดทางดนตรีชาตินิยมซึ่งเป็นดนตรีรูปแบบหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในศตวรรษที่ 20 ดนตรีชาตินิยมเริ่มปรากฏเค้าลางให้เห็นตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 ต่อเนื่อง

³ Narongrit Dhamabutra, *Contemporary Music Composition* (Bangkok: Chulalongkorn University Printing House, 2009), 134. (in Thai)

⁴ Wiboon Trakulhun, *Twentieth-Century Music* (Bangkok: Chulalongkorn University Printing House, 2015), 147. (in Thai)

มาয়าศตวรรษที่ 20 โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังสิ้นสุดสงครามโลกในทวีปยุโรป (ราว ค.ศ. 1814) การปราศจากสภาวะสงครามและการเมืองมีผลให้ชาวยุโรปเริ่มมองเห็นคุณค่าทางเอกลักษณ์และวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ จากชนชาติตนเอง⁵ ผู้ประพันธ์ใช้ทำนองซอล้านนาทางภาคเหนือของประเทศไทย หรือทำนองเพลง *ร่ำวันสงกรานต์* ที่อยู่คู่กับสังคมไทยช่วงเทศกาลวันสงกรานต์หรือวันปีใหม่ไทย นอกจากนี้ยังมีการนำทำนองบทเพลงที่สื่อถึงความเป็นเอกลักษณ์ของประเทศแถบลุ่มแม่น้ำโขงมาใช้สร้างสรรค์ด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ผู้ประพันธ์ได้ศึกษางานประพันธ์เพลงร่วมสมัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ บทประพันธ์และเรียบเรียงเพลง *ลุ่มเจ้าพระยา* โดย นรอรธ จันทร์กล้า⁶ ซึ่งมีแนวคิดการประพันธ์สื่อถึงเรื่องราวของต้นกำเนิดแม่น้ำเจ้าพระยาและการไหลผ่านสถานที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย โดยใช้เทคนิคการประพันธ์ที่หลากหลาย เช่น การผสมผสานทำนองและลักษณะจังหวะของเพลงพื้นบ้าน การใช้บันไดเสียงเพนทาโทนิค การใช้เครื่องดนตรีเลียนเสียงธรรมชาติ รวมถึงการใช้เทคนิคการประพันธ์ร่วมสมัยอื่น ๆ นอกจากนั้น ผู้ประพันธ์ยังศึกษางานประพันธ์เพลง *จิตวิญญาณแห่งอาเซียนสำหรับวงเปียโนควินเทต* โดย ณรงค์ฤทธิ์ ธรรมบุตร⁷ ซึ่งเป็นบทประพันธ์ประเภทดนตรีพรรณนา (Program music) ที่ใช้เทคนิคดนตรีอาเซียนมาประยุกต์ใช้กับเทคนิคดนตรีตะวันตก รวมถึงประยุกต์เทคนิคการบรรเลงดนตรีพื้นบ้านสู่การบรรเลงดนตรีตะวันตก เป็นต้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อประพันธ์ชุดบทเพลง *สายน้ำแห่งชีวิต* บทเพลงร่วมสมัยสำหรับเปียโนทรีโอ โดยมี “แม่น้ำโขง” เป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์
2. เพื่อนำบทประพันธ์ออกแสดงต่อสาธารณชน

วิธีการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลงานวิจัยสร้างสรรค์ครั้งนี้ เป็นการเก็บข้อมูลทางบริบทของแม่น้ำโขง ทั้งด้านประวัติความเป็นมา ตำนานความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนลุ่มน้ำโขง เพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการประพันธ์ชุดบทเพลงสำหรับวงเปียโนทรีโอ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาประวัติศาสตร์ต้นกำเนิดของแม่น้ำโขง ตำนานความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนลุ่มน้ำโขงจากหนังสือและเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการประพันธ์
2. ออกแบบโครงสร้างโดยรวมของชุดบทเพลงและสร้างสรรค์แนวดนตรีที่เหมาะสม
3. นำชุดบทเพลงมาให้นักดนตรีฝึกซ้อม พร้อมปรับแก้ตามความเหมาะสม
4. บันทึกเสียงชุดบทเพลงทั้งหมดและผลิตเป็นแผ่น CD
5. จัดพิมพ์โน้ตเพลงพร้อมอรรถาธิบายชุดบทเพลงทั้งหมดเป็นรูปเล่ม
6. นำผลงานเผยแพร่สู่สาธารณะในรูปแบบการแสดงดนตรี
7. สรุปผลการดำเนินงานและทำเป็นรูปเล่มรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

⁵ Wiboon Trakulhun, *Twentieth-Century Music* (Bangkok: Chulalongkorn University Printing House, 2015), 47. (in Thai)

⁶ Nora-ath Chanklum, “Methods of Arranging ‘Loom Chaophraya,’” *Journal of Humanities and Social Sciences Surathani Rajabhat University* 8, no. 1 (January-April 2016): 71. (in Thai)

⁷ Narongrit Dhamabutra, *Quintet for the Spirits of ASEAN* (Bangkok: Tana Press, 2018), 1. (in Thai)

ผลการศึกษา

ชุดบทเพลง *สายน้ำแห่งชีวิต* มีจำนวนบทเพลงทั้งสิ้น 11 บทเพลง ผู้ประพันธ์ได้ออกแบบโครงสร้างระดับใหญ่แบ่งออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1) บทเพลง *I. Prelude* ส่วนที่ 2) กลุ่มบทเพลงต้นน้ำ (Upstream) ส่วนที่ 3) กลุ่มบทเพลงกลางน้ำ (Middle of the river) ส่วนที่ 4) กลุ่มบทเพลงปลายน้ำ (Downstream) ส่วนที่ 5) บทเพลง *XI. Postlude* รายละเอียดเป็นดังแผนภูมิที่ 1

<i>I. Prelude</i>	Movement 1: Upstream	Movement 2: Middle of the river	Movement 3: Downstream	<i>XI. Postlude</i>
	<i>II. Birthplace</i>	<i>V. The Great Nagas</i>	<i>VIII. Summer</i>	
	<i>III. Golden Triangle</i>	<i>VI. Giant Catfish</i>	<i>IX. Rainy Season</i>	
	<i>IV. Khon Pi Luang</i>	<i>VII. Pu La Hueng</i>	<i>X. Winter</i>	

Chart 1 The Major Structure of *The River Suites*

Source: by author

จากแผนภูมิข้างต้น แบ่งรายละเอียดบทเพลงได้ดังนี้

ส่วนที่ 1) บทเพลง *I. Prelude* นำเสนอทำนองแม่น้ำโขงและทำนอง 6 ประเทศ สร้างบรรยากาศความเป็นตะวันออกด้วยการใช้บันไดเสียงเพนทาโทนิคแบบเมเจอร์

ส่วนที่ 2) กลุ่มบทเพลงต้นน้ำ ประกอบด้วยบทเพลง *II. Birthplace*, *III. Golden Triangle* และ *IV. Khon Pi Luang* (คอนผีหลง)

ส่วนที่ 3) กลุ่มบทเพลงกลางน้ำ ผู้ประพันธ์ใช้แนวคิดบันไดเสียงและโมดมาเป็นแนวคิดหลักในการประพันธ์ ประกอบด้วยบทเพลง *V. The Great Nagas*, *VI. Giant Catfish* และ *VII. Pu La Hueng*

ส่วนที่ 4) กลุ่มบทเพลงปลายน้ำ ผู้ประพันธ์ใช้เทคนิคการคัดทำนองเป็นแนวคิดหลักในการประพันธ์ ประกอบด้วยบทเพลง *VIII. Summer*, *IX. Rainy Season* และ *X. Winter*

ส่วนที่ 5) บทเพลง *XI. Postlude* เป็นการนำทำนองต่าง ๆ ของบทเพลงก่อนหน้ามาขยายและพัฒนาด้วยเทคนิคการประพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ เสมือนเป็นบทสรุปของชุดบทเพลงนี้

ส่วนที่ 1) บทเพลง *I. Prelude*

บทเพลงนี้เป็นบทเพลงแรกของโครงการ เป็นการต้อนรับเข้าสู่โครงการชุดบทเพลงนี้ ผู้ประพันธ์เปรียบเทียบบทเพลงเสมือนการนำเที่ยวล่องเรือชมความงามของแม่น้ำโขงผ่าน 6 ประเทศ ได้แก่ จีน เมียนมา ลาว ไทย กัมพูชา และเวียดนาม ด้วยการนำเพลงที่เป็นเอกลักษณ์ของทั้ง 6 ประเทศมาสร้างเป็นทำนองใหม่ อีกทั้งยังมีการใช้บันไดเสียงเพนทาโทนิคแบบเมเจอร์ เพื่อสื่อถึงบรรยากาศความเป็นตะวันออก บทเพลงมีทำนองหลัก 2 ทำนอง ซึ่งอยู่ในท่อน A และท่อน B ดังนี้

ท่อน A (ห้องที่ 1-47) นำเสนอทำนองที่ 1 ผู้ประพันธ์เรียกว่า “ทำนองแม่น้ำโขง” ซึ่งทำนองนี้จะถูกนำเสนอ 3 รอบในกุญแจเสียง E เพนทาโทนิคแบบเมเจอร์ กุญแจเสียง A เมเจอร์ และกุญแจเสียง C เมเจอร์

ทำนองแม่น้ำโขงนี้ ผู้ประพันธ์เทียบเคียงโน้ตหลักและตัวเลข 0-8 ตามความยาวของแม่น้ำโขง (4,880 กิโลเมตร) โดยกำหนดให้เลข 0 คือโน้ต C เลข 1 คือโน้ต C# เลข 2 คือโน้ต D ตามลำดับ ดังนั้น ตัวเลข 4880 จึงเทียบได้กับโน้ต 3 ตัว คือ โน้ต E, G# และ C (ดังตารางที่ 1) ซึ่งผู้ประพันธ์นำมาเป็นวัตถุดิบส่วนหนึ่งในการสร้างทำนองในกฎเสียง E เพนทาโทนิคแบบเมเจอร์ (สังเกตลูกศรในตัวอย่างที่ 1)

Table 1 Comparison of music notation and the number of 0-8

Source: by author

Number	0	1	2	3	4	5	6	7	8
Notation	C	C#	D	D#	E	F	F#	G	G#

Example 1 Mekong River Melody (Measure 1-4)

Source: by author

ท่อน B (ห้องที่ 51-80) นำเสนอทำนองที่ 2 ผู้ประพันธ์เรียกว่า “ทำนอง 6 ประเทศ” เป็นการนำทำนองย่อย (Fragment) ของเพลงที่เป็นเอกลักษณ์ของทั้ง 6 ประเทศ มาสร้างเป็นทำนองใหม่ บทเพลงดังกล่าว ได้แก่ บทเพลง *Mo Li Hua* (จีน) บทเพลง *Hlay-Paw Than* (เมียนมา) บทเพลง *Duangchampa* (ลาว) บทเพลง *Chang* (ไทย) บทเพลง *Khmer Children Song* (กัมพูชา) และบทเพลง *Ly Cay Da* (เวียดนาม) เพื่อสร้างบรรยากาศให้เปรียบเสมือนการล่องเรือชมความงามสองฝั่งแม่น้ำโขงผ่าน 6 ประเทศที่แม่น้ำไหลผ่าน ทั้งนี้ แนวทำนองจะบรรเลงสลับกันระหว่างไวโอลินและเชลโล (ดังตัวอย่างที่ 2)

Example 2 Six Countries Melody (Measure 51-62)

Source: by author

ส่วนที่ 2) กลุ่มบทเพลงต้นน้ำ

กลุ่มบทเพลงต้นน้ำ เป็นการกล่าวถึงต้นกำเนิดและการไหลผ่านของแม่น้ำโขง ผู้ประพันธ์ใช้แนวคิดลักษณะจังหวะมาเป็นแนวทางหลักในการประพันธ์ โดยในท่อน B ของบทเพลง *Il. Birthplace* มีการบรรเลงเสียงประสานที่มีความหลากหลายของลักษณะจังหวะ ทั้งการบรรเลงคอร์ดแท่ง (Block Chord) ในแนวไวโอลินและแนวมือซ้ายของเปียโน รวมถึงมีการใช้โน้ตลากยาวในแนวเชลโล โดยจัดวางให้จังหวะมีความเหลื่อมไม่เท่ากัน แสดงถึงการกระจายตัวของสายน้ำที่ตกลากจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ ดังตัวอย่างที่ 3

Example 3 Rhythmic Arrangement of Section B (Measure 45-50) in *II. Birthplace*

Source: by author

นอกจากนั้น ผู้ประพันธ์ยังใช้แนวคิดการใช้จังหวะขัด (Syncopation) อย่างต่อเนื่องในจุดซั่ม B (ห้องที่ 17-18) ของบทเพลง *III. Golden Triangle* โดยจะเห็นว่าในแนวเปียโนมีการใช้เครื่องหมายเน้น (Accent) ให้กับกลุ่มโน้ตเข้บิตสองชั้น 5 ตัว (Group of Five) ดังนั้น ผู้ฟังจะได้ยินกลุ่มโน้ต 5 ตัวในอัตราจังหวะ 4/4 (ตัวอย่างที่ 4)

Example 4 Group of Five in Time Signature 4/4 of Rehearsal Mark B (Measure 17-18)

Source: by author

ส่วนในบทเพลง *IV. Khon Pi Luang* หรือคอนผีหลง ผู้ประพันธ์ใช้แนวคิดการซ้ำลักษณะจังหวะ (Rhythmic Repetition) ให้กับทำนองของไวโอลินและเชลโล เพื่อสื่อถึงการหมุนวนของสายน้ำ โดยมีการบรรเลงขึ้นคู่สามเสียง (Tritone) สลับกับขึ้นคู่ 6 ไมเนอร์ (Minor Sixth) เพื่อสื่อถึงสิ่งที่ลอยวนอยู่ในน้ำและพยายามหาทางออกจากระแสนวนเหล่านี้ ดังตัวอย่างที่ 5

Example 5 Rhythmic Repetition, Tritone and Minor sixth in Section B (Measure 35-38)

Source: by author

ส่วนที่ 3) กลุ่มบทเพลงกลางน้ำ

กลุ่มบทเพลงกลางน้ำ เป็นการกล่าวถึงตำนานและความเชื่อที่มีต่อแม่น้ำโขง ผู้ประพันธ์ใช้แนวคิดบันไดเสียงและโมดมาเป็นแนวคิดหลักในการประพันธ์ โดยในบทเพลง *V. The Great Nagas* ผู้ประพันธ์นำแนวคิดการใช้โมดมาเป็นตัวแทนบุคลิกของพญานาคสององค์ โดยสร้างทำนองในโมดลิเดียน (Lydian Mode) แทนพญาสุวรรณนาครในท่อน A โดยใช้ชื่อทำนองว่า “ทำนองพญานาคลิเดียน” และสร้างทำนองในโมดฟรีเจียน (Phrygian Mode) แทนพญาศรีสุทโธนาครในท่อน B โดยใช้ชื่อทำนองว่า “ทำนองพญานาคฟรีเจียน” ดังตัวอย่างที่ 6 และ 7

Example 6 Naga Lydian Melody in Section A (Measure 5-22)

Source: by author

44

Violoncello

48

Vc.

3

Example 7 Naga Phrygian Melody in Section B (Measure 44-52)

Source: by author

ส่วนแนวคิดการใช้บันไดเสียงและโมติฟในบทเพลง VI. *Giant Catfish* ผู้ประพันธ์ได้สร้างทำนอง 2 ทำนอง ได้แก่ ทำนองปลาบึกและทำนองนกนางนวล (Seagull Melody) เป็นการอธิบายถึงปรากฏการณ์ธรรมชาติ ที่สังเกตเห็นว่า เมื่อใดที่นกนางนวลบินมาเป็นกลุ่มก้อน ที่นั่นจะมีปลาบึกตามมาเสมอ โดยผู้ประพันธ์ใช้บันไดเสียง C ฮาร์โมนิกไมเนอร์ (Harmonic Minor) เป็นตัวแทนของทำนองนกนางนวล และใช้โมติฟ C โดเรียน เป็นตัวแทนทำนองปลาบึก (ตัวอย่างที่ 8 และ 9) ซึ่งทั้งสองทำนองจะบรรเลงวนซ้ำไปในแต่ละท่อน เพื่อสื่อถึงวัฏจักรการมีชีวิตอยู่ของพญามัจฉาแห่งแม่น้ำโขง

Seagull Melody

25

Violin

Violoncello

p *f* *p* *f*

Example 8 Seagull Melody in Introduction (Measure 25-29)

Source: by author

Example 9 Giant Catfish Melody in Introduction (Measure 7-23)

Source: by author

นอกจากนั้น ยังมีการประพันธ์แนวทำนองที่มีการผสมผสานสำเนียงบลูส์และโมด C มิกโซลิดีเยน ในบทเพลง VII. *Pu La Hueng* เพื่อเป็นตัวแทนบุคลิกของปูละหึ่ง ซึ่งเป็นชายร่างยักษ์ที่ว่าเป็นบรรพบุรุษของคนลุ่มน้ำโขง โดยจะเห็นว่ามีการใช้โน้ต Eb และโน้ต Ab ในคอร์ด F7 ของแนวไวโอลิน (สังเกตลูกศรห้อยที่ 19 ในตัวอย่างที่ 10) ซึ่งเป็นโน้ตเอกลักษณ์ของสำเนียงบลูส์ ขณะเดียวกันผู้ประพันธ์ยังใช้โน้ต Bb ซึ่งเป็นโน้ตเอกลักษณ์ของโมด C มิกโซลิดีเยนมาใช้ในการประพันธ์ทำนองด้วยเช่นกัน (สังเกตลูกศรห้อยที่ 52, 69 และ 70 ในตัวอย่างที่ 11)

Example 10 Blues Notes (Measure 19)

Source: by author

Characteristic tone of C Mixolydian

Violin

Violoncello

mp

Characteristic tone of C Mixolydian

Vln.

Vc.

port.

f

Characteristic tone of C Mixolydian

Pno.

f

Example 11 Note Identity of C Mixolydian Mode (Measure 52 and 69-70)

Source: by author

ส่วนที่ 4) กลุ่มบทเพลงปลายน้ำ

กลุ่มบทเพลงปลายน้ำ เป็นการนำเสนอวิถีชีวิตของคนลุ่มน้ำโขงในแต่ละฤดูกาล ผู้ประพันธ์ใช้แนวคิดเทคนิคการคิดทำนองเป็นแนวคิดหลักในการประพันธ์ โดยบทเพลง *VIII. Summer* เป็นบทเพลงที่สื่อถึงช่วงเวลาของเทศกาลวันขึ้นปีใหม่ใหม่ของประเทศไทยและประเทศในแถบลุ่มน้ำโขง ผู้ประพันธ์ใช้ทำนองเพลง *วันสงกรานต์* มาเป็นแนวคิดหลักของการคิดทำนอง และนำมาเป็นวัตถุดิบให้ทำนองหลัก (ตัวอย่างที่ 12) อีกทั้งในท่อนจบมีการนำทำนองกลองยาวมาสร้างสีสันด้วยการใช้เทคนิคการบรรเลงโดยการให้นักดนตรีใช้มือเคาะหรือตบมือแทนการบรรเลงแบบปกติ (ตัวอย่างที่ 13)

Example 12 Songkran Festival Melody

Source: by author

Example 13 Simulating the concept of playing a tom-tom instead of clapping and tapping the instrument in *VIII. Summer*

Source: by author

ฤดูฝน เป็นช่วงที่น้ำในแม่น้ำโขงสูงขึ้นซึ่งเป็นช่วงที่ชาวบ้านจะล่องเรือเพื่อจับปลามาบริโภคและค้าขาย สำหรับบทเพลง IX. *Rainy Season* ผู้ประพันธ์นำทำนองซอล่องน่าน (Sor Long Nan Melody) (บรรเลงโดย พ่อครูอรุณศิลป์ ดวงมูล ถอดทำนองโดย องอาจ อินทนิเวศ)⁸ มาขยายอัตราจังหวะจากอัตราจังหวะ 2/4 เป็นอัตราจังหวะ 4/4 (Augmentation) เพื่อให้ทำนองมีการดำเนินช้าลงและนำมาใช้เป็นทำนองหลัก (ดังตัวอย่างที่ 14)

⁸ Chatwalee Thongkum et al., "Local Music and Being Learning Resource of Nan Province" (Research, National Research Council of Thailand, 2013), 25. (in Thai)

Sor Long Nan Melody

Augmentation

Example 14 Augmentation of Sor Long Nan Melody in IX. Rainy Season

Source: by author

ฤดูหนาว เป็นฤดูแห่งการท่องเที่ยว การล่องเรือชมความงามของสายน้ำรวมถึงชมวิถีชีวิตสองฝั่งแม่น้ำโขงจึงเป็นกิจกรรมที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ดังนั้น ในบทเพลง X. *Winter* ผู้ประพันธ์นำทำนองซอพม่าซึ่งเป็นทำนองขับซอล้านนาที่มักใช้ในงานมงคลหรืองานรื่นเริงต่าง ๆ มาใช้เป็นแนวคิดการคัดทำนอง เพื่อสื่อถึงความสุขสนุกสนานของเทศกาลท่องเที่ยวในฤดูหนาว โดยทำนองซอพม่าแบ่งเป็น 2 ทำนอง คือ ทำนองซอพม่าแบบบรรเลงล้วนและทำนองซอพม่าแบบมีเนื้อร้อง⁹ โดยในท่อน A ท้องที่ 1-5 ผู้ประพันธ์นำทำนองส่วนหนึ่งของซอพม่าแบบบรรเลงล้วนมาบรรเลงด้วยเครื่องสาย ส่วนทำนองซอพม่าแบบมีเนื้อร้องบรรเลงโดยแนวเชลโลในท้องที่ 14-30 (ดังตัวอย่างที่ 15)

Violin

Sor Pa Ma Melody (Instrumental Version)

mf dolce

Violoncello

Sor Pa Ma Melody (Instrumental Version)

mf dolce

Sor Pa Ma Melody (Lyric Version)

14

Violoncello

22

Vc.

Example 15 Quotation of Sor Pa Ma Melody in Section A

Source: by author

⁹ Thaphad Sungwijit, "Themes of Sor Pa Ma for String Quartet" (Research, Chiang Rai Rajabhat University, 2019), 18. (in Thai)

ส่วนที่ 5) บทเพลง XI. Postlude

บทเพลงนี้เปรียบเสมือนบทสรุปของชุดบทเพลง *สายน้ำแห่งชีวิต* ผู้ประพันธ์นำทำนอง/ทำนองย่อยต่าง ๆ จากบทเพลงย่อยทั้งหมดมาเป็นวัตถุดิบในการประพันธ์ เพื่อให้ผู้ฟังได้ระลึกถึงและทบทวนเรื่องราวของแม่น้ำโขง โดยใช้เทคนิคการประพันธ์ต่าง ๆ เช่น เทคนิคการแปรทำนอง (Variation) เทคนิคการไล่เลียน และเทคนิคการพลิกกลับของทิศทางแนวทำนอง เป็นต้น

ในท่อนพัฒนา ผู้ประพันธ์นำทำนองของบทเพลง VI. *Giant Catfish* มาพัฒนาโดยใช้เทคนิคการแปรทำนองด้วยวิธีการเปลี่ยนอัตราจังหวะจาก 3/4 เป็นอัตราจังหวะ 4/4 และการใช้โน้ตสามพยางค์ (Triplet) (ห้องที่ 83-94) ดังตัวอย่างที่ 16 นอกจากนี้ ยังมีการนำทำนองย่อยของบทเพลง III. *Golden Triangle* มาพัฒนาโดยใช้เทคนิคการไล่เลียนกันของทำนอง (ห้องที่ 63-64) ดังตัวอย่างที่ 17 รวมถึงมีการนำทำนองย่อยของบทเพลง II. *Birthplace* มาพัฒนาโดยใช้เทคนิคการพลิกกลับของทิศทางแนวทำนอง (ห้องที่ 71-72) ดังตัวอย่างที่ 18

Melody from VI. *Giant Catfish*

49

Violin

58

Vln.

Variation

83

Violin

90

Vln.

Example 16 Variation by using the melody of VI. *Giant Catfish* (Measure 83-94)

Source: by author

Example 17 Imitation by using the melody of *III. Golden Triangle* (Measure 63-64)

Source: by author

Example 18 Inversion by using the fragment of *II. Birthplace* (Measure 71-72)

Source: by author

สรุปและอภิปรายผล

ชุดบทเพลง *สายน้ำแห่งชีวิต* เป็นบทเพลงที่ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์แม่น้ำโขง มีการนำแนวคิดด้านประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ วิถีชีวิต บริบททางสังคม ตลอดจนตำนานและความเชื่อของแม่น้ำโขง มาถ่ายทอดผ่านบทเพลงด้วยเครื่องดนตรี 3 ชิ้น จำนวน 11 บทเพลง ด้วยผู้ประพันธ์ได้กำหนดแนวทางการสร้างมิติเสียงเพื่อให้มีความหลากหลาย จึงจำเป็นต้องใช้แนวคิดทางดนตรีตะวันตกและตะวันออกเข้ามาพิจารณา โดยแนวคิดทางดนตรีตะวันตกถูกนำมาใช้เป็นพื้นฐานสำคัญ เช่น การใช้บันไดเสียง โมด คอร์ด ลักษณะจังหวะ เป็นต้น ส่วนแนวคิดด้านดนตรีตะวันออกผู้ประพันธ์พิจารณาจากการนำบทเพลงพื้นบ้านมากำหนดบทบาทด้วยไวโอลิน เชลโล และเปียโน เพื่อจำลองบรรยากาศให้เกิดขึ้นภายในบทเพลง เช่น การจำลองแนวคิดการบรรเลงกลองยาวด้วยการตบมือ-เคาะเครื่องดนตรีในบทเพลง *VIII. Summer* เป็นต้น นอกจากนี้ บทเพลงยังมีการสร้างสีสันของเสียงด้วยการใช้เทคนิคการรัวคันชัก (Bowed Tremolos) หรือการดีดสาย (Pizzicato) เพื่อสร้างมิติของเสียงให้มีความน่าสนใจมากขึ้นด้วย

ด้านบทบาทการบรรเลงเครื่องดนตรีในลักษณะของวงเปียโนหรือซึ่งประกอบด้วย ไวโอลิน เชลโล และเปียโน ผู้ประพันธ์ได้กำหนดให้เครื่องดนตรีเหล่านี้มีบทบาทการบรรเลงใกล้เคียงกัน การบรรเลงของ ไวโอลินและเชลโล แม้โดยมากผู้ประพันธ์จะกำหนดให้มีความโดดเด่นด้านการบรรเลงแนวทำนอง แต่ก็ได้แฝงบทบาทการบรรเลงสนับสนุนเข้าไปร่วมด้วย เช่น การบรรเลงด้วยลักษณะคอร์ดหรืออาร์เปจโจ (Arpeggio) ขณะที่การบรรเลงเปียโนก็ถูกกำหนดบทบาทให้มีความโดดเด่นทั้งการบรรเลงแนวสนับสนุนและการบรรเลงแนวทำนองเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ ผู้ประพันธ์ยังสร้างความโดดเด่นให้เครื่องดนตรีโดยใช้แนวคิดการบรรเลงเดี่ยวเพื่อสร้างบทบาทของทำนองให้ชัดเจน หรือบางกรณีอาจใช้ความเข้มเสียงต่าง ๆ (Dynamic) เข้ามาควบคุม เพื่อให้เครื่องดนตรีเหล่านี้มีความโดดเด่นหรือสร้างบทบาทรองลงไป

การเผยแพร่บทประพันธ์เพลง

บทประพันธ์ชุดบทเพลง *สายน้ำแห่งชีวิต* ถูกนำออกแสดงพร้อมบรรยายเผยแพร่ต่อสาธารณชนในรูปแบบออนไลน์ผ่าน Facebook Live: Thaphad Sungwijit รวมถึงจัดทำแผ่น CD และ DVD เผยแพร่พร้อมหนังสืออธิบายชุดบทเพลงให้แก่แหล่งเรียนรู้โฮงเฮียนแม่น้ำของ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย และผู้ที่สนใจ โดยการแสดงบทประพันธ์เพลงครั้งนี้ ได้รับความร่วมมือจากนักดนตรีและการสนับสนุนจากหลายฝ่าย ดังต่อไปนี้

ผู้ประพันธ์เพลง

นักดนตรี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธัญญ์ สังข์วิจิตร

ธนพิชญ์ มหาสุข นักไวโอลิน

แอนเดรีย โคลเดท บูกาโอ นักเชลโล

ธีรพล หลิว นักเปียโน

สถานที่บันทึกการแสดง

วัน-เวลา

ห้อง Black Box วิทยาลัยดนตรี มหาวิทยาลัยรังสิต

วันอาทิตย์ที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2565 เวลา 13.00 น.

ทั้งนี้ ผู้ที่สนใจสามารถรับฟังบทประพันธ์เพลงชุดนี้ได้จาก QR Code ดังนี้

Figure 1 QR Code for The River Suites

Source: by author

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยเรื่อง “ชุดบทเพลง *สายน้ำแห่งชีวิต* บทเพลงร่วมสมัยสำหรับเปียโนหรือ เพื่อร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์แม่น้ำโขง” ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยและนวัตกรรมของประเทศ ประจำปีงบประมาณ 2563 กลุ่มเรื่องสร้างสรรค์วิชาการงานศิลป์ จากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

บรรณานุกรม

- Buathong, Thanyaporn. "Explore the pulse of the Mekong River." BBC News (BBC), Accessed August 20, 2019. https://www.bbc.com/thai/resources/idt-sh/mekong_blast_thai. (in Thai)
- Chanklum, Nora-ath. "Methods of Arranging 'Loom Chaophraya'." *Journal of Humanities and Social Sciences Surattani Rajabhat University* 8, no. 1 (January-April 2016): 71-100. (in Thai)
- Dhamabuttra, Narongrit. *Contemporary Music Composition*. Bangkok: Chulalongkorn University Printing House, 2009. (in Thai)
- Dhamabuttra, Narongrit. *Quintet for the Spirits of ASEAN*. Bangkok: Tana Press, 2018. (in Thai)
- Sungwijit, Thaphad. "Themes of Sor Pa Ma for String Quartet." Research, Chiang Rai Rajabhat University, 2019. (in Thai)
- Thai PBS. "China cancels bombing of the Mekong islets." Accessed August 20, 2019. <https://www.thaipbs.or.th/news/content/278291>. (in Thai)
- Thongkum, Chatwalee et al. "Local Music and Being Learning Resource of Nan Province." Research, National Research Council of Thailand, 2013. (in Thai)
- Trakulhun, Wiboon. *Twentieth-Century Music*. Bangkok: Chulalongkorn University Printing House, 2015. (in Thai)